

Kənan Hacı

Roman
(əvvəli ötən sayımızda)

Bir gün belə hiddətləndiyini, ağızından çıxığını görən olmamışdı. Sırr saxlamaq ve niyyətinin bəlli etməmək barəsində fövqələdə bir qırğın vardi. Bir insanın çıxa biləcəyi en yüksək mövqelərə yüksəldiyi halda səmimiyyətini və təvazökarlığını qətiyyən itirməzdı. Heç bir mane və təhlükə qəbul etməyən ürəyi ona bir an belə qorxunun həyəcanını daddırmamışdı. Ruhunda o qədər inadçı bir əzm və stabillik vardı ki, onu məğlub etmək mümkün deyildi. Həyatında atlığı addımların heç birindən geri çəkildiyini görən olmamışdı.

İndi iki dost mütəkkəye dır-səklənib dərdləşirdilər, qarşidan gelən fəlakəti hiss edirdilər. Silahsız camaat rusların, ermənilərin ayağı altında qalıb əziləcədi, əhalini mütləq silahlandırmaq lazımdı. Haşim bəy də xəbər göndərmişdi ki, nə qədər pul lazımdır, verəcəm, silah alıb camaata payla-yacağıq. Hacı İsgəndər Namulla bəylə bu məsələni müzakire edirdilər. Namulla bəy də bu işə dəstək verəcəyini dedi.

Hacı İsgəndər dedi:

- Andronikin yolunu indi də Şəumyan davam etdirir. Bu əb-ləh yuxarıda oturan bizimkile-rin inamını, etibarını qazanıb altdan-altdan iş görməklə məş-guldur. Bütün fitnə-fəsadların bəiskəri bu şeytandır. Deyilənə görə, Nəriman Nərimanovu da ələ alıb. Xəbərlər gəlir ki, Şəumyanın rəhbərliyi ile müsəl-manları küləvi şəkildə qırmaq üçün silah-sursat toplanır. Bu dəyyusun əməllərindən rəhbər-liyin xəbəri yoxdur. Ürəyimin başı göynəyir, Namulla bəy. Gecəm-gündüzüm yoxdur. Bi-zim silahımız olsa, onlar biz-dən çəkinərlər. Sağ olsun, Mərdəkandan Hacı İsabala xəbər göndərmişdi ki, mən də sizinlə-yəm. Döyüşsək, birlikdə döyü-şəcəyik. İsabala mərd adımdır, qorxu-hürkü bilməyən adımdır. Bir-birimizə dəstək olsaq, bu gavurlar qabağımızda dayana bilməyəcək. Bize qarşı çok təhlükəli oyunlar gedir. Hələ bizim çox seydən xəbərimiz yoxdur.

Ermənilər arasında başla-nan yardım kompaniyası nəti-cəsində toplanan pulla və Rusiya-nın yardımını ilə təchiz edilən erməni alaylarının birinci və əsl hədəfi türk torpaqlarını ələ keçirmək idi. Bu plandan Os-manlı dövlətinin də, Azərbay-canda yaşayan türklərin də xə-bəri vardi və buna görə də ermənilərin hərəkətləri diqqətlə izlənilirdi. Çox çəkmədi ki, erməni alaylarının Şərqi Anado-luda və Azərbaycanda türkləre-qarşı basqın və təcavüzü baş-landı. Birinci Dünya Mühəribəsi boyunca tarixdə görünməyən dəhşətli qırğınlar, etnik tə-mizləmə və soyqırım törəldildi.

Hacı İsgəndər də, Namulla bəy də bu dəhşətləri görmüş-

Müəllifdən

1918-ci ildə Qafqaz İsləm Ordusu Nuru Paşanın komandanlığı altında Azərbaycanın azadlığı uğrunda savaşanda Hacı İsgəndər özünü müdafia batalyonu yaradaraq ermənilərə qarşı döyuşüb misilsiz fədakarlıq göstərərək Nuru Paşa tərəfindən "Xalq Qəhrəmanı" ordeni ilə təltif edilib. Bolşeviklər hakimiyyətə gəldikdən sonra Hacı İsgəndər daim təqib altında olub. Onu ölümdən o dövrdə Azərbaycana rəhbərlik etmiş Ruhulla Axundov xilas edib. 1937-ci il represiya zamanı Ruhulla Axundova birlikdə Hacı İsgəndər də həbs edilib, həbsdə olduğu müddədə ona erməni müstəntiqlər tərəfindən amansız işgəncələr veri-

düler. Eyni ssenarinin tekrarlanacağına əmin idilər, buna görə dinc xalqın yenidən qanına qəltən edilməsinə yol vermək olmazdı. Gecə-gündüz düşünbəş-şəninin, çıxış yolları axtarırdılar. Hacı İsgəndərin qətiy-

lib. Ağır işgəncələrə dözməyən Hacı İsgəndər həbsxanada vəfat etsə də, onun meyitini ailəsinə verməyiylər. Hacı İsgəndər məzəri olmayan qəhrəmanlarımızdan- dir. "Hacı İsgəndər" romanı bu böyük türk kişisinin həyat və döyüş yolundan bəhs edir və bu mövzuda yazılmış ilk romanıdır.

Hələ uzun illər bundan öncə Buzovna qəsəbəsinin axundu, ilahiyatçı alim, şair Hacı Sultan Əlidəzadənin "Azərbaycan dərvishləri və rövzəxanları" kitabında Hacı İsgəndər haqqında məlumatə rast gəlmışdım. O zamandan fövgələdə iradəyə, qəhrəmanlıq xüsusiyyətlərinə malik olan bu şəxsiyyətin ömür yolu diqqətimi çəkmişdir. Nə vaxtsa onun haqqında irihəcmili əser yazacağımı düşünmürdüm.

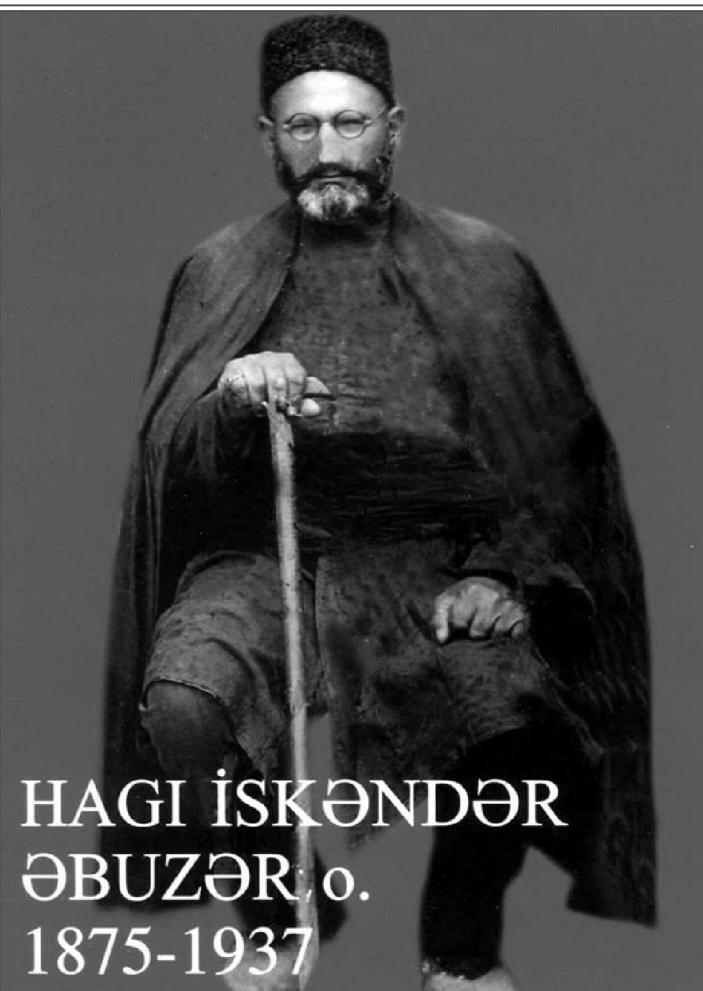
Deyilənə görə, "Qızılı" ya-xud "Aleksandro-Nevski" kilsəsi şəhərin mərkəzində uacdıl-mışdı. Onun qızıl rənginə əla-yan, par-par parıldayan qübbələri on kilometrlərlə uzaqdan görünür, səfərdən qaydan gə-

Sonrakı illərdə onunla bağlı xeyli maraqlı faktlar əldə etdim və Hacı İsgəndərin Cümhuriyyət tariximizdə müstəsna rolü, igidiyi, mərdiliyi, Nuru Paşa kimi bir sərkərdənin rəğbətini qazanması və faciəli təleyi məni bu əsəri yazmağa sövq etdi. Əlbəttə, bu əsər yazılımadan öncə Hacı Soltanın təşəbbüsü ilə onun yaşadığı evin qarşısına xati-ra lövhəsi vurulub, televiziya verilişlərində haqqında süjetlər gedib, tədbirlər keçirilib. Hacı İsgəndərin geniş xalq kütləsinə tanıldımasında onun böyük xidmətləri olub. Bu romanın yazılması da Hacı İsgəndərin adının yaddaşlarda qalması üçün növbəti bir təşəbbüsdür. Düşünürəm ki, bu cür şəxsiyyətlər hər zaman xatırlanmalı, onların keçdiyi ömür yolu gələcək nəsillər

çün əmək olmalıdır. Əsəri yazarkən Cümhuriyyət tariximizlə bağlı çoxlu sayıda kitablar oxudum, arxiv materiallarıyla tanış oldum, bu da mənə romanı yazmaqdə yardımçı oldu. Bu roman tarixi sənədlər əsasında yazılısa da, hər haldə bəlli əsərdir və yazıçı təxəyyülündə geniş istifadə olunub.

Kitabın araya-ərsəyə gəlməsində böyük əməyi olan həyat yoldaşım, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İlhamə Haciyevaya, Qafqaz Müsəlmanları İdarəesinin Xəzər rayonu üzrə qazisi, tədqiqatçı alim Hacı Soltan Əlidəzadəye, Azərbaycan Yaziçılar Birliyinin Xəzər bölməsinin sədri, şair-qəzəxan Arif Buzovnaliya xüsusi təşkükürlərimi bildirirəm!

Hacı İsgəndər



HAGI İSKƏNDƏR
ƏBUZƏR o.
1875-1937

milərin kapitanları səmti o qübələrlə müəyyənləşdirildilər. Manaf Süleymanov bu tarixi faktları öz kitabında qələmə alıb. III Aleksandr Bakida möhtəşəm kilsə tikmək üçün pul buraxır və şərt qoyur ki, əzəməlli və yaraşıqlı olmalıdır. Memarlar məsləhətləşib qərara gəlirlər ki, Novi Afon kilsəsinə oxşar, lakin ondan daha üstün bir məbəd tiksinlər. Akademik Marfeld baş memar təyin edilir. Novi Afondan cərtyojarın surətini getidirlər. Hacının ovqatı təlx oldu. "Görəsən nə miz qo-yacaqlar? Bunlar adəmi xeyirliyə çağırırmaz. Qarınlarının ağrısı nədir, bilirəm. İstəmirər ki, camaatın ibadət yeri olsun, xalqı dinindən ayrı salmaq istəyirlər. Amma özlərinin şəhərdə bir neçə yerdə kilsəsi var". Bu düşüncələrlə hökümət idarəsinə yollandı.

1888-ci ilin payızında, oktyabr ayının əvvəllərində im-pator III Aleksandr Tiflisdən ai-

dən bir arşın aralı qoyulmuş qara çiraqlar yanındı. Milyonçular, tacir və əyanlar bir tərəfdə, yüksək rütbəli mülki və hərbi məmurlar digər tərəfdə, silahlı əsgərlər isə divar kimi amadə düzülmüşdülər.

Şahane qatar stansiyaya girir. Az sonra çar III Aleksandr şahane vaqonundan hərbi libasda düşür. Tağıyevdən başqa hamı papağını götürür. Qubernator nə qədər təkid edirsə, o qulaqardına vurur. Hacı Zeynalabdin Tağıyev ortada, qubernator bir tərəfində, şəhər bələdiyyə rəisi digər tərəfində III Aleksandra yaxınlaşırlar. Hacı: "xoşamədi", - deyir. Çar ona papağını çıxarmadığı üçün tünd-tünd baxır və soruşur: «Çey və podanniy?» (sən kimin rəyyiyyəsin?). Qubernator Hacıya piçıldayıf: "De ki, ya podanniy Vəlächstva" (siz

(davamı gələn sayımızda)